

بخش مهمی از اختلاف‌های موجود در آمارهای تولیدی کشور، ناشی از یکسان نبودن تعاریف و مفاهیم آماری مورد استفاده در دستگاه‌های تولیدکننده آمار است که این موضوع موجب بروز مشکلات متعددی مانند عدم مقایسه‌پذیری و جمع‌پذیری آمارها در سطح ملی و بین‌المللی، اتلاف منابع مالی و انسانی و در نهایت کاهش اعتماد عمومی نسبت به آمارهای منتشرشده می‌شود. در بند «و» از ماده ۳ قانون تأسیس مرکز آمار ایران، «تهیه تعاریف، تعیین مفاهیم، معیارها و طبقه‌بندی‌های آماری» به‌عهده این مرکز گذاشته شده و ماده ۸ همان قانون؛ وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی و شرکت‌های وابسته به دولت را ملزم به تبعیت از تعاریف و مفاهیم، روش‌ها، معیارها و طبقه‌بندی‌های مرکز آمار ایران کرده است.

یکسان‌سازی تعاریف گام بسیار مهمی در سامان‌دهی نظام آمارهای ثبتی است چرا که با وجود مفاهیم یکسان آماری در حین انجام فعالیت‌های عینی، واقعی و جاری در یک سازمان، ثبت اطلاعات با تعاریف استاندارد در فرم‌ها، اسناد، مدارک و پرونده‌ها صورت می‌گیرد که این امر منجر به ارائه آمار و اطلاعات صحیح و دقیق با کنترل زمان و هزینه‌های مربوط و حفظ سری‌های زمانی شده و نیاز به اجرای آمارگیرهای نمونه‌ای و سرشماری‌ها به حداقل خواهد رسید. با توجه به سرشماری ثبتی مبنا در سال ۱۴۰۵، اهمیت کاربرد تعاریف در فرایند تبادل داده‌های دستگاه‌های اجرایی و نیاز به توسعه و بهبود آمارهای ثبتی، تعاریف و مفاهیم استاندارد شده این حوزه برای آشنایی بیشتر ارائه می‌شود.

لازم به ذکر است که واژه‌ها و تعاریف استاندارد در این مجموعه در کارگروه تخصصی و بر اساس جدیدترین منابع بین‌المللی تدوین شده است. این تعاریف از طریق سامانه ملی تعاریف و مفاهیم آماری با آدرس زیر نیز در دسترس قرار دارد.

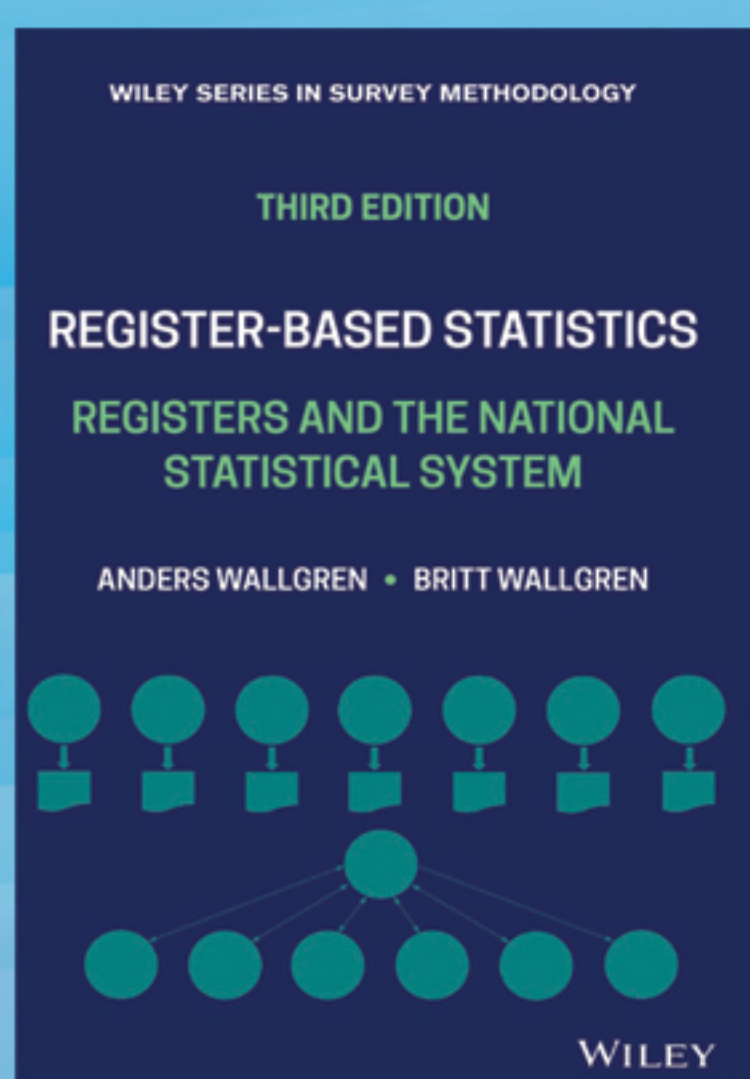

سرشماری ثبتی مبنای ۱۴۰۵

استفاده از سرشماری ثبتی مبنا رویکردی است که با توجه به پیشرفت سامانه‌های ثبت‌های اداری از یک سو و با افزایش حجم، تنوع و هزینه‌های جمع‌آوری داده‌های سرشماری به صورت سنتی از سوی دیگر، اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. مزیت‌های این رویکرد نوین، مرکز آمار ایران را بر آن داشته که سرشماری سال ۱۴۰۵ با به شیوه ثبتی مبنا اجرا کند. بنابراین، بر اساس توصیه‌های بین‌المللی، مدرن‌سازی نظام آماری و بهبود روش‌های آماری از اولویت‌هاست. از آنجایی که سیستم ثبتی یک دارایی بسیار با ارزش است و برای تولید آمار و بهبود کیفیت به طور گسترده‌ای استفاده می‌شود، به مراکز آمار کشورهای نوپا در آمارگیری‌های ثبتی توصیه شده است که از همان ابتدای تغییر رویکرد خود به سمت نظام ثبتی، کار صحیح را انجام داده و با تکیه به استانداردسازی سیستم‌ها و فراداده‌های منابع اداری، برنامه‌ای برای آینده خود داشته باشند تا بتوانند در هزینه و زمان صرفه‌جویی کنند چرا که تغییر سیستم تولید پس از شناسایی دلایل خطاها، سخت و هزینه‌بر خواهد بود.

بخش آمار سازمان ملل متحد (UNSD) و کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای اروپا (UNECE) با ارائه راهنماهایی برای سرشماری‌های ثبتی مبنا در معرفی بیشتر روش‌ها و استانداردهای مورد نیاز نقش مفیدی داشته است. اولین گام، شناخت مفاهیم اولیه ثبتی است که برای نیل به آن از سه منبع زیر استفاده شده است:

- راهنمای سرشماری نفوس و مسکن ثبتی مبنا، سازمان ملل، ویرایش دوم پیش نویس، ۲۰۲۲
- راهنمای استفاده از ثبت‌ها و داده‌های اداری برای سرشماری نفوس و مسکن، کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای اروپا، ۲۰۱۸
- راهنمای آمارهای ثبتی مبنا در کشورهای شمال غربی اروپا، سازمان ملل، ۲۰۰۷
- کتاب روش‌های آماری برای داده‌های اداری، آندرس والگرین و بریت والگرین، ویرایش سوم، ۲۰۲۲

ردیف	واژه	معادل انگلیسی	تعریف استاندارد
۱	شیء	Object	عنصر اصلی جامعه‌ای است که اطلاعات برای آن جمع‌آوری می‌شود و می‌تواند یک فرد، خانوار یا سکونتگاه باشد. در مفاهیم آمارهای ثبتی، شیء معادل واحد آماری است.
۲	ثبت	Register	مجموعه منظمی از داده‌های در سطح واحد که به نحوی سازمان‌دهی شده‌اند تا بروزرسانی امکان‌پذیر باشد. منظور از بروزرسانی، پردازش اطلاعات قابل شناسایی با هدف ایجاد، به‌هنگام‌سازی، اصلاح یا توسعه ثبت است؛ یعنی دنبال کردن هر تغییر در داده‌هایی که واحدها و ویژگی‌های آنها را توصیف می‌کند.
۳	ثبت اداری	Administrative register	ثبتی است که در یک سیستم اطلاعاتی اداری کاربرد دارد. در این سیستم از داده‌ها برای تولید کالاها و خدمات در سازمان‌ها یا شرکت‌های خصوصی یا دولتی استفاده می‌شود.
۴	ثبت آماری	Statistical register	ثبتی است که برای اهداف آماری پردازش شده و می‌تواند مبتنی بر یک یا چند ثبت اداری باشد. ثبت آماری به عنوان ثبت ثانویه نیز شناخته می‌شود.
۵	ثبت پایه	Base register	ثبتی است که اطلاعات پایه‌ای مربوط به واحدهای جامعه را در زمان معین نگهداری می‌کند. نمونه‌هایی از ثبت پایه عبارتند از ثبت جمعیت و ثبت ساختمان‌ها. این ثبت‌ها می‌توانند ثبت پایه اداری یا ثبت پایه آماری باشند. ثبت پایه اداری منبع اصلی برای مدیریت عمومی است که کارکرد آن نگهداری از واحدهای جامعه و حفظ اطلاعات شناسایی کننده آن است. ثبت پایه آماری بر ثبت پایه اداری متناظر مبتنی است. این ثبت‌ها برای کل سیستم ثبتی مبنا اهمیت زیادی دارد. وظیفه اصلی آن‌ها تعریف جوامع مهم و نگهداری پیوند با سایر ثبت‌های پایه است.
۶	ثبت یکپارچه	Integrated register	ثبتی است که از ترکیب ثبت پایه و سایر ثبت‌ها حاصل می‌شود.
۷	ثبت طولی	Longitudinal register	نوع خاصی از ثبت یکپارچه است که در آن اطلاعات یکپارچه شده از چند ثبت (در دوره‌های زمانی مشخص) در کنار هم قرار می‌گیرند تا بتوان یک شیء منحصر به فرد را در طول زمان دنبال کرد.
۸	آمار ثبتی مبنا	Register-based statistics	آماري که صرفاً با استفاده از داده‌های ثبتی تولید می‌شود. ممکن است از داده‌های سایر منابع (آمارگیری‌های نمونه‌ای) برای جانهی، انطباق مدل‌ها با استاندارد یا ارزیابی کیفیت به‌طور غیرمستقیم استفاده شود.

ردیف	واژه	معادل انگلیسی	تعریف استاندارد
۹	سرشماری ثبتی مبنا	Register-based census	سرشماری است که تمام داده‌های آن از ثبت‌های اداری جمع‌آوری می‌شوند.
۱۰	سرشماری ترکیبی	Combined census	نوعی سرشماری بر پایه ترکیب داده‌های حاصل از ثبت‌های اداری و داده‌های گردآوری شده به‌وسیله پرسشنامه‌ها است.
۱۱	نظام آماری ثبتی مبنا	Register-based statistical system	نظامی که اساساً مبتنی بر داده‌های اداری بوده و در قالب ثبت‌های آماری یا فایل‌هایی سازمان‌دهی شده است که می‌توانند با هم مرتبط شوند.
۱۲	ریز داده	Microdata	اطلاعات مربوط به خصوصیات یک واحد آماری یا شیء است.
۱۳	متغیر مشتق شده	Derived variable	متغیر جدیدی است که با استفاده از داده‌های متغیرهای دیگر ساخته می‌شود.
۱۴	استاندارد «تبادل داده‌ها و فراداده‌های آماري (SDMX)»	Statistical Data and Metadata Exchange (SDMX)	یک ابتکار بین‌المللی که هدف آن استانداردسازی و نوین‌سازی سازوکارها و فرایندهای تبادل داده‌ها و فراداده‌های آماری بین سازمان‌های بین‌المللی است.

مرکز آمار ایران

تهران، خیابان دکتر فاطمی، نبش رهی معیری - کد پستی: ۱۴۱۴۶۶۳۱۱۱

صندوق پستی: ۱۴۱۵۵۶۱۳ - تلفن: ۸۵۱۰۰ - ۰۲۱

دورنگار: ۸۸۹۶۳۴۵۱ - ۰۲۱ - نشانی درگاه ملی آمار : www.amar.org.ir

پست الکترونیکی: info@sci.org.ir